

УДК 378.011.3-057.175:17.022.1

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

А. В. Коркішко

У статті розкрито теоретичні аспекти та сутнісні характеристики професійного іміджу. Розглянуто особливості іміджу вчителя, викладача, майбутнього педагога, визначено його сутність у професійній характеристиці майбутніх магістрів педагогіки вищої школи. Зроблено висновок, що проблема формування іміджу майбутнього магістра має велике значення для становлення професіоналізму педагога, це один зі шляхів гуманізації освіти та підвищення ефективності педагогічної діяльності.

Ключові слова: професійний імідж, учитель, викладач, майбутній педагог, майбутні магістри педагогіки вищої школи, сутнісна характеристика.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Соціально-економічний розвиток нашої країни на сучасному етапі та інтеграція освіти до міжнародного освітнього товариства посилюють вимоги до якості підготовки майбутнього викладача. Актуальним постає питання професійної підготовки майбутніх магістрів ПВШ, що має ґрунтуватися на засадах Конституції України, Законів України «Про освіту» (2006 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (2004 р.), Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року (2012 р.), Галузевій концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013 р.), а також на вимогах документів ЮНЕСКО, Міжнародної організації співробітництва й розвитку освіти; Доповіді міжнародної Комісії з освіти ЮНЕСКО для XXI століття (1998 р.), де наголошено на необхідності фундаменталізації професійної підготовки педагога вищої школи, її неперервності, гуманістичної спрямованості, демократизації, усебічності та варіативності.

Професія викладача є особливим видом діяльності, який вимагає, окрім знань, умінь і навичок, специфічних особистісних якостей,

професіоналізму, педагогічної майстерності. Імідж як багаторівнева багатофункціональна система є найважливішим компонентом педагогічної майстерності. Він забезпечує процес професійного становлення педагога через створений образ. Усе це може в сукупності формувати індивідуальний стиль викладацької діяльності, що є показником власного іміджу як особистісного, так і професійного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Аналіз наукової літератури свідчить про постійний інтерес науковців, дослідників, освітян до проблеми розвитку професійного іміджу майбутніх педагогів. Його дослідженню присвятили увагу А. Дергач, О. Камишева, З. Капустіна, Л. Качалова, І. Колесникова, Н. Кузьміна, А. Маркова, К. Нікутіна, А. Оводова, В. Орешкін, А. Реан, С. Яковлев та інші вчені; формування професійного іміджу фахівця вивчали Ф. Генон, Н. Гузій, І. Ісаченко, І. Ковальова, О. Ковальова та ін. Усебічному аналізу іміджу присвячено дослідження Г. Почепцова, на думку якого, опора на особистісний імідж потрібна сьогодні в кожній професії. Попри популярність проблема професійного іміджу залишається недостатньо висвітленою щодо майбутніх магістрів ПВШ.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Останні десятиліття в науковій літературі багато уваги приділено питанням, які пов'язані з формуванням іміджу (професійного та педагогічного), бо поняття імідж тісно переплітається з проблемами виховання, навчання, формування особистості, а також особистісного та професійного самовдосконалення. Різні аспекти зазначеної проблеми знайшли своє відображення в галузі іміджології (Н. Барна, Л. Браун, Г. Почепцов, І. Симонова, В. Шепель та ін.). Попри популярність іміджології як науки проблема залишається недостатньо висвітленою щодо теоретичних засад і практичних технологій особистісної привабливості. Ці дослідження набувають особливої актуальності та розробляються в багатьох напрямках на сучасному етапі розбудови освіти. Аналіз теоретичних аспектів поняття та сутності професійного іміджу дозволяє дослідити його щодо майбутніх магістрів ПВШ.

Метою статті є розкриття теоретичних аспектів та сутнісної характеристики професійного іміджу майбутніх магістрів педагогіки вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. У науковій літературі зміст

поняття «професійний імідж» найчастіше розкрито в такий спосіб: «це уявлення про людину як про фахівця, професіонала своєї справи» [6; 7].

На думку О. Бекетова, професійний імідж – персоніфікований образ професії, тобто узагальнений емоційно забарвлений образ типового професіонала, який має символічну природу та здійснює психологічний вплив на тих, хто його оточує [1, с. 196]. Професійний імідж, із позицій А. Калюжного, – образ людини, детермінований професійними характеристиками, який містить в собі позитивний і негативний бік [4].

Заслугує на увагу висновок С. Болсун, що професійний імідж має складатись із чотирьох компонентів: імідж змісту (якість, актуальність, грамотність, професіоналізм тощо); імідж соціальний (потрібність); імідж фінансовий (реальність); імідж суб'єктний (особистісно зорієнтований) [2, с. 52]. Ці та низка інших ознак іміджу роблять його ефективним.

Аналізуючи праці С. Болсун, О. Бекетова, Л. Данильчук, О. Попової, В. Шепель, А. Калюжного та ін., ми дійшли висновку, що рівень сформованості професійного іміджу залежить від особистісних і професійних якостей та зовнішності фахівця. Науковці впевнені, що особистість сама себе перетворює протягом усього життя і внаслідок такого процесу змінює й удосконалює свою професійну діяльність.

Проведений аналіз розуміння сучасною наукою поняття «професійний імідж» дозволяє говорити про те, що це досить багатомірне явище, яке включає в себе характеристики, що іноді суперечать одна одній. Деякі автори досліджень пов'язали це поняття з візуальним образом, зовнішньою привабливістю (Л. Ковальчук, Г. Коджаспирова, С. Якушева та ін.), інші – визначили імідж як цілеспрямовано окреслену форму відображення об'єкта у свідомості людей (Л. Качалова, Н. Тарасенко та ін.). Інші фахівці потрактували імідж як публічне «Я людини», як образ, створюваний суспільною думкою (Н. Амяга, В. Бойко, О. Галіцан, С. Єрмакова, З. Курлянд, Н. Савченко, Г. Сорокіна та ін.). Частина дослідників розглядали імідж як психічне явище, обумовлене прагненням індивіда до успішної соціальної адаптації; як педагогічне явище, тобто складний феномен, що об'єднує різноманітні чинники (спадковість, середовище виховання, особистісна активність людини) та систему взаємопов'язаних особистісних і професійних характеристик фахівця (А. Калюжний, Т. Кулакова, О. Перелигіна та ін.).

Зауважимо, що в сучасній науково-педагогічній, психологічній чи популярній літературі та публікаціях недостатньо матеріалів щодо професійного іміджу майбутнього магістра педагогіки вищої школи. Саме тому ми розглянемо професійний імідж учителя, викладача, майбутнього педагога, щоб визначити сутність професійного іміджу майбутнього магістра ПВШ.

На сьогодні є багатогранна палітра поглядів сучасних учених, науковців, дослідників на зміст, сутність, структуру, компоненти й особливості формування професійного іміджу фахівця:

– професійний імідж учителя (Г. Бриль, О. Горovenко, Н. Гузій, Н. Дрозденко, Н. Євсєєва, Л. Жарикова, Д. Журавльов, В. Зінченко, А. Калюжний, Л. Хоружа, Д. Пашенко та ін.);

– професійний імідж викладача (Н. Бутенко, О. Грейлих, Т. Демчук, Л. Донська, Л. Кайдалова, О. Козлова, Ф. Кузін, С. Романова, В. Шепель та ін.);

– професійний імідж майбутнього педагога (В. Бондаренко, Н. Гайдук, Т. Гнезділова, Ю. Дзядевич, В. Ісаченко, Л. Качалова, О. Ковальова, Л. Ковальчук, Т. Лайко, Т. Марєєва, Л. Оршанський, І. Размолодчикова, Н. Савченко, Ю. Скорик, М. Сперанська-Скарга та ін.).

Так, представники, які розглянули проблему професійного іміджу вчителя, зазначили:

– це символічний образ суб'єкта, створений у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога з учасниками цілісного педагогічного процесу, учнями початкових класів (Г. Бриль);

– форма самовиявлення індивідуального цілісного образу особистості як реалізатора потреб мікро- і макросоціуму в освітніх та виховних послугах, за яких виявляються найбільш виразні ділові та особистісні якості щодо статусу та соціальної ролі в конкретному оточенні (Н. Дрозденко);

– сукупність особливостей і характерних рис, які формують його образ як фахівця у процесі взаємодії з учнями, колегами, соціальним оточенням (О. Горovenко);

– символічний образ суб'єкта, створюваний у процесі взаємодії вчителя з учасниками педагогічного процесу (А. Калюжний).

Отже, можемо стверджувати, що, за загально визнаною думкою, професійний імідж учителя – стереотип образу педагога в поданні учнів, колег і соціального оточення; важливий аспект його професіоналізму й засіб педагогічного впливу на школярів.

У науково-педагогічній літературі зміст поняття «професійний імідж викладача» («імідж професії») розкривається найчастіше в такий спосіб:

– інтегральна характеристика, яка містить сукупність зовнішніх та внутрішніх індивідних, особових, індивідуальних і професійних якостей педагога, що сприяє ефективності педагогічної діяльності (Л. Донська);

– емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу педагога у свідомості студентів, колег, соціального оточення, у масовій свідомості (О. Грейліх);

– думка раціонального чи емоційного характеру про викладача, що виникла в психіці студентів на основі сформованого в їхній психіці специфічного образу, у результаті сприйняття ними тих чи тих характеристик конкретної людини (Ф. Кузін);

– інтенсивно емоційно забарвлений психічний образ його «бажаного Я», який легко трактується та має характер стереотипу, що складається в масовій свідомості студентів як споживачів ринку освітніх послуг, володіє значними регуляторними властивостями і впливає на пояснювальні механізми їхньої індивідуальної свідомості, поведінки та вибору (В. Зінченко).

Заслуговує на увагу висновок І. Ковальової, що аналіз наявних підходів визначення змісту і структури педагогічної культури дозволяє виділити інтегральні особистісні характеристики професійних якостей викладача, що є основними параметрами його професійно-педагогічного іміджу. Це такі якості: педагогічна креативність, педагогічна рефлексія, комунікативність та естетичні якості особистості викладача [5].

Відсутність єдиного тлумачення професійного іміджу призводить до того, що дослідники по-різному підходять до його визначення. Поняття професійно-педагогічного іміджу може розглядатися і як полісемантична категорія, що характеризує стиль професійно-педагогічної діяльності, манеру спілкування, уміння індивідуалізувати свій образ, надавати йому естетичної виразності.

Науковець Т. Іванова, розглядаючи професійний іміджу педагога, стверджувала, що «ми живемо у світі, який складається із символів. Саме тому в цій символічній діяльності дуже важливим є формування позитивного символу не лише політика, актора й бізнесмена, але й педагога. Останнім часом виникла потреба й у формуванні, і в зміні іміджу сучасного педагога. Соціокультурна ситуація, яка склалась в

освіті сьогодні, потребує змін не лише в окремих формах та методах педагогічної діяльності, але й у свідомості й поведінці самого викладача» [3, с. 76].

Отже, можемо стверджувати, що професійний імідж викладача – образ професійної ролі, який формується самим викладачем і доповнюється його індивідуальним іміджем у процесі взаємодії зі здобувачами вищої освіти, колегами, соціальним оточенням. Формування іміджу викладача залежить від його природного, психологічного, соціального компонентів і найголовніше, – від бажання створити особистісний позитивний імідж. Учений А. Калюжний наголошував, що секрет успіху професійного іміджу буде прямо залежати від того, наскільки вдасться створити вигляд, що відповідає очікуванням інших людей [4].

Сучасне суспільство потребує активних та ініціативних фахівців, які вміють приймати нестандартні рішення, швидко й адекватно реагувати на будь-які проблемні ситуації завдяки високому рівню професіоналізму, розумінню свого призначення, професійної ролі та відповідальності. Тобто потрібні спеціалісти, в яких уже сформовано професійний імідж належного рівня.

Науковець С. Болсун [2] під час психолого-педагогічного аналізу професійного іміджу дійшла висновку, що імідж – це не те, про що варто думати щохвилини, але це те, про що не потрібно забувати й слід досить часто згадувати, бо це справа першорядної важливості. Значну роль у цьому процесі відіграє освіта у ВНЗ, що уможливило здобути необхідні знання, сформувати і виробити уміння та навички, а також впливає на розвиток особистісних та вдосконалення професійно значущих якостей, відповідного рівня професіоналізму, вільне володіння професійним усним та писемним мовленням, кінестетикою, власний психофізичний стан, формування конструктивного професійного іміджу тощо. Саме вища освіта повинна об'єднувати в цілісний комплекс навчально-методичну підготовку майбутнього педагога та його особистісний розвиток. Визначення специфіки професійного іміджу майбутнього педагога є предметом наукової уваги. Дослідники довели:

– це імідж, який він (майбутній педагог) формує й відшліфовує не лише протягом власної професійної діяльності, а й упродовж усього життя, спираючись при цьому на отриману спеціальну підготовку у вищому навчальному закладі та власний практичний досвід (О. Язловецька);

– образ, що являє собою сукупність внутрішніх (особистісних, професійних якостей, що виражаються в індивідуальному стилі діяльності) і зовнішніх характеристик (культура вербального та невербального спілкування) у сукупності з естетичним оформленням одягу, зачіски, макіяжу та інших атрибутів габітусу, який створюється в результаті прямого їхнього сприйняття в процесі взаємодії вчителя з учнями або побічно через думку інших людей (Н. Савченко);

– складне комплексне утворення у структурі особистості майбутнього фахівця, в якому гармонійно поєднано зовнішні й внутрішні чинники та процесуальні компоненти, що формуються завдяки інтеграції професійних та особистісних характеристик, відповідаючи вимогам соціокультурного середовища, освітнього простору та мистецької освіти (Ю. Дзядевич).

Отже, попри зростаючий науковий інтерес до проблем професійного іміджу майбутнього педагога, аналіз теорії і практики підготовки майбутніх магістрів педагогіки вищої школи свідчить, що становлення професійного іміджу цієї категорії педагогічних працівників у навчально-професійній діяльності недостатньо проаналізовано та вивчено.

Узагальнюючи наукові погляди представників психолого-педагогічних досліджень, доходимо висновку, що професійний імідж майбутнього магістра педагогіки вищої школи – це цілеспрямовано сформований образ, який повністю відповідає специфіці майбутньої професії, уявлення про фахівця, що складається в результаті розвитку професіоналізму здобувачів вищої освіти, спираючись при цьому на отриману спеціальну професійно-педагогічну підготовку у вищому навчальному закладі та на власний практичний досвід, залежить від особистісних і професійних якостей, усвідомлено створюваний із метою досягнення успіху, кар'єрного росту та досягненню педагогічної майстерності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз поглядів науковців, дослідників, педагогічних працівників щодо сутності професійного іміджу показав, що вони, хоча й розглядали досліджуваний феномен із різних позицій, визначили його змістовні відтінки, виокремили деякі істотні ознаки, але в них є і спільне. У дослідженнях вони наголошували на необхідності формування особистості фахівця (учителя, викладача, майбутнього педагога), його професійного іміджу.

Отже, проблема формування іміджу майбутнього магістра має велике значення для становлення професіоналізму педагога, це один зі шляхів гуманізації освіти та підвищення ефективності педагогічної діяльності.

Література

1. Бекетова Е. А. К вопросу о специфике профессионального и индивидуального имиджа учителя / Е. А. Бекетова / Имиджелогия – 2005 : феноменология, теория, практика : материалы третьего Международного симпозиума по имиджелогии / Под ред. Е. А. Петровой. - М. : РИЦ АИМ, 2005. – С. 192-196.
2. Болсун С. А. Професійний імідж керівника навчального закладу / С. А. Болсун // Менеджмент. – 2013. – № 7–9. – С. 379–381.
3. Іванова Т. В. Складова іміджу педагога / Т. В. Іванова // Імідж школи на порозі XXI століття / [ред. колегія: Т. С. Антоненко, І. Г. Єрмаков, А. Ф. Головченко, Л. М. Карамушка та ін.]. – Ч. 2. – К., 1999. – С. 76-82.
4. Каложный А. А. Психология формирования имиджа учителя / Анатолий Афанасьевич Каложный – М. : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 222 с.
5. Ковальова І. О. Педагогічна іміджологія: сутність, етимологія, шляхи креативного використання у сучасному вищому навчальному закладі / І. О. Ковальова / Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – Вип. 6: зб. наук. праць. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – С. 213-226.
6. Попова О. И. Имидж преподавателя вуза: проблемы трансформации в современной России [Текст] : автореф. дис. ... канд. соц. наук : спец. : 22.00.04 «Социальная структура, социальные институты и процессы» / Ольга Ивановна Попова. – Екатеринбург, 2007. – 22 с.
7. Шепель В. М. Имиджелогия. Как нравиться людям / В. М. Шепель. – М.: Народное образование, 2002. – 576 с.

СПЕЦИФИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ИМИДЖА БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА КАК ПРЕДМЕТ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

А. В. Коркишко

В статье раскрыты теоретические аспекты и существенные характеристики профессионального имиджа. Рассмотрены особенности имиджа учителя, преподавателя, будущего педагога, определена его сущность в профессиональной характеристике будущих магистров педагогики высшей школы. Сделан вывод, что проблема формирования имиджа будущего педагога имеет большое значение для становления профессионализма педагога, это один из путей гуманизации образования и повышения эффективности педагогической деятельности.

Ключевые слова: профессиональный имидж, учитель, преподаватель, будущий педагог, будущие магистры педагогики высшей школы, сущностная характеристика.

SPECIFICITY OF PROFESSIONAL IMAGE OF THE FUTURE TEACHER AS A SUBJECT OF SCIENTIFIC STUDIES

A. V. Korkishko

The article uncovers the theoretical aspects and intrinsic characteristics of professional image. The peculiar features of the image of the teacher, the lecturer, future pedagogue are analyzed, his essence in the professional characteristics of future masters of pedagogy of higher school are defined. It is concluded that the issue of forming the image of the future master is of great importance for the development of professionalism of the teacher, it is one of the ways of humanization of education and increasing the efficiency of educational activities.

Key words: Professional image, teacher, lecturer, future pedagogue, future masters of pedagogy of higher school, intrinsic characteristics

Коркішко Артем Володимирович – аспірант кафедри педагогіки вищої школи Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: l.korkishko@mail.ru

Korkishko Artem Volodymyrovych – Postgraduate Student of the Department of Pedagogy of Higher School of the State Higher Educational Instituton «Donbass State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine). E-mail: l.korkishko@mail.ru